

Sankta Maria kyrka Båstad

56.4333, 12.8355

Sankta Maria kyrka är den äldsta byggnaden i Båstad och också den enda från medeltiden.

Båstad växte under 1400- och 1500-talen ut till en betydande köpstad, som utöver fisket levde på timmer- och tegelexport. Sedan tegelbruket lagts ned i slutet på 1500-talet, och Torekov fått större betydelse som utskeppningshamn, förlorade Båstad sina stadsprivilegier i början av 1600-talet.

Orten krympte till en liten by med husen samlade kring kyrkan och hamnen.

Nästa blomstringsperiod inträffade runt sekelskiftet 1900, då Båstad började omvandlas till den bad- och semestermiljö vi idag förknippar samhället med.

Kyrkan uppfördes i mitten av 1400-talet, strax innan Båstad fick stadsrättigheter, som en treskeppig hallkyrka.

Mot slutet av samma århundrade rev man det då det raka östpartiet och byggde istället en sexsidig koravslutning med omgång. Ovanför koret slogs ett stjärnvalv. Denna valvtyp hade introducerats under 1420-talet i Sankt Petri kyrka i Malmö, men brukades sedan vanligen endast i mera betydande kyrkor.

Omkring sekelskiftet 1500 stod tornet i tyskgotisk stil färdigt invid långhusets västra mur. Två av de tre kyrkklockorna är från tiden före Skånska kriget, tillverkade 1613 och 1635.

Storklockan tillverkades 1927 av M & E Ohlsson Klockgjuteri i Ystad.

Under det Skånska kriget under 1670-talet drabbades många av kyrkorna i nordvästra Skåne av vandalisering. I Sankta Maria kyrka högs både altare, predikstol och epitafier sönder, samtidigt som kyrksilvret stals.

Efter krigets härjningar genomgick kyrkan en omfattande reparation, och man tvingades införskaffa nya fasta inventarier.

Senare någon gång under 1700-talet togs de nuvarande fönsteröppningarna upp, och mot slutet av seklet tillkom både den nuvarande altaruppsatsen, bänkinredningen, orgeln och orgelläktaren.

Vid en restaurering under ledning av arkitekt Erik Fant under 1920-30-talet iordningställdes tornrummet till vapenhus och en orgelläktare för den gamla orgeln restes mot rummets östra vägg. Kyrkan har sedan genomgått renoveringar och ombyggnaden under 1940, 50 och 60-talet. Även senare har flera renoveringar gjorts.

Kyrkan är tämligen stor för att vara byggd under medeltiden. Den räknas därför och tack vare olika gamla kalkmålningar som kulturellt intressant.

Motiven på kalkmålningarna som är från tiden 1470 till 1525 varierar i allt från burleska scener till bomärken. Eftersom det är en Mariakyrka är just jungfru Maria rikt representerad, och ovanför dopfunten finns en träskulptur av Jungfru Maria och Jesusbarnet, som troligen är från samma tid som kyrkans invigning, alltså år 1460.

De mestadels ornamentala motiven brukar tillskrivas den så kallade Barkåkrgruppen. Målningarna i norra sidoskeppets östligaste travé visar bland annat Bebådelsen med Maria, herdarna, Elisabet och ängeln Gabriel.

På norra korväggen kan vi se Erasmus martyrium. På bilden visas hur hans tarmar vindas upp på en vinda! Han är de sjöfarandes skyddshelgon och kallas även på flera språk Sankt Elmo.

Målningarna i sakristian visar evangelisternas attribut och är signerade med namnet "Niels".

Altaret är samtida med koromgångens murverk från 1480-talet, men vissa partier är ommurade under 1700-talet, sannolikt i samband med att altaruppsatsen sattes upp. I altaret finns sedan 1949 ett integrerat silverskåp.

På altaruppsatsens ser vi Gustav III:s och Sofia Magdalenas namnchiffer. Här finns också en basunängel från 1700-talet som sannolikt är målad i de ursprungliga blåa, röda och vita nyanserna.

I uppsatsens mitt finns en altartavla från 1775 med en framställning av Jesus på korset. Krucifixet som infogats i målningen har delar som daterats till sent 1400-tal.

Predikstolen i så kallad empirestil är ritad Johan Adolf Hawerman vid Överintendentsämbetet. På predikstolen finns ett timglas. Sanden rinner olika fort genom de fyra glasen, som markerar hel timma, 45 minuter, halvtimma samt 15

minuter. Detta för att prästen bland annat skulle kunna hålla tiden på sin predikan.

Dopfunten av granit är daterad till ca 1450. Cuppan som är huggen av ett rullstenblock har en inskrift som tolkats som "Per Knutsson", samt bokstäverna KP NI KI.

Klockarestolen som dateras till slutet av 1500-talet var en av de få inventarier i kyrkan som klarade sig när kyrkan skövlades under skånska kriget på 1670-talet.

Kyrkan äger flera orglar. Huvudorgeln som är byggd 1972 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund, har 25 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Orgelfasaden som är från 1792 och ritad av Jonas Ekengren i sengustaviansk stil, var fram till 1972 sammanbyggd med den samtida orgelläktaren.

Det finns två kororglar. Den ena är tillverkade 1939 av Frobenius i Köpenhamn. Den andra byggdes 1958 av Olof Hammarberg i Göteborg, men ombyggdes 1999 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund.

Källor:

Webb: Båstad-Östra Karups församling.

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

Pdf: "Båstads kyrka. Kulturhistorisk karakteristik och bedömning". Lunds stift 2016. Jais arkitekter Karl Johan Kember.